

Živnosti a hospodářství kolem roku 1927

Čerpáno z vlastivědy moravské, 1927

Hospodářství

Průmysl

Prostředky dopravní

Duchovní správa

Školy a vzdělávací ústavy

Statistické dodatky

Rybníky a lesy

Noviny a časopisy

I. Hospodářství a průmysl

Základem činnosti a tudíž i výživy a blahobytu obyvatelstva v přerovském okrese jest půda; ta se zde pilně a racionelně vzdělává. Půda jest úrodná, přiměřeně svlažována a proto vzrůst plodin bujný, takže pro velikou hustotu mladého osení na jaře, aby se nedusilo, nutno skoro s polovice sežínati. Nato vyrůstá obilí do neobyčejné výše, při značné velikosti klasu. Pole osívají se všemi druhy obilnými; převládá však pšenice, známá nejen velikostí zrna, nýbrž i jemností svého obalu, žito (řež) a oves.

Trhy obilné jsou v Přerově po žních silně navštěvovány a velmi hlučné.

Mezi obilnými lány zelenají se velké plochy cukrovky. Leckdes (blíže Popovic, Vinař a Čekyně) u Přerova setkáváme se s chmelnicemi. Značnějším pěstováním chmele vynikají obce: Brodek, Buk, Lhota Zábeštní, Penčice, Sobišky a Žeravice; ležíť blízko hlavního místa moravského chmelařství.

Zahradnictvím proslulý jest Přerov, sadařstvím, pěstováním rozmanitých druhů ovocného stromoví venkov okrese. Luk jest méně; nejvíce na místech vyznačujících se značnější vlhkostí, hlavně podél Bečvy, kde se prostírají rozsáhlejší plochy vysokou travou porostlé.

Lesy jsou jehličnaté i listnaté, ony hlavně ve vyšších polohách.

S polním hospodářstvím souvisí chov dobytka a to především skotu namnoze zušlechtěného plemennými býky. Méně jest koz a ovcí, zato vepřového dobytka ve statcích se chová dost.

Živé týdenní trhy na přerovském Horním náměstí konané jsou dokladem hojnosti chovu drůbeže, husí a kachen ve statcích a rolnických usedlostech.

O rozvoj včelařství získal si přední zásluhu horlivý včelař Hynek Psota, jehož včelín v zahradě zv. Amerika v Přerově stal se vzorem pěstitelům včel na našem venkově. Včelařský spolek přerovský pokračuje čile v jeho snahách o toto důležité odvětví hospodářství.

Z nerostů užitečných jest hojný vápenec a četné jsou lomy 11 tohoto kamene, v Předmostí, na Žernově, u Čekyně, Kokor, Lapače, Suníšek a Žeravic. U Tučina jest veliký lom sladkovodního vápence.

Vápenky jsou u Přerova, Předmostí a v Troubkách.

Mohutné hliníky poskytují množství cihlářské hlíny: Přerov, Předmostí, Popovice, Rokytnice, Újezdec. U Sušice jest značný lom pískocovce.

II. Průmysl

Sluší zde především vytknouti hospodářský průmysl, jako mlynářství, výrobu másla a sýrů, cukrovarnictví, sladovnictví, pivovarství a lihovarnictví.

Mlynářství jest velice rozvětvené již pro bohatost obilných plodin a mlýny jsou nejen v Přerově, ale i v četných obcích okresu, jak na svém místě uvedeme.

Pro výrobu másla a sýra zřízeny mlékárny v mnohých obcích, jako v Beňově, Brodsku, Císařově, Kokorách, Radslavicích, Rokytnici a Staré Vsi. Než i přesto vyrábí se po domácku v selských usedlostech výborné máslo a sýry, jak o tom svědčí celé řady našich venkovanek docházejících na týdenní trhy do Přerova se svým máslem, sýrem a vejci ku prodeji pro městské obyvatelstvo.

Sladovny jsou v Přerově, Brodsku, Kokorách, Říkovcích a Želatovicích.

Pivovary v Přerově jsou dva (akciový a Jos. Šilhavého, bývalý to měšťanský pivovar); dříve bývalo v okresu pivovarů více, když ji vrchnost stavěla na svých statcích, ovšem na úkor starodávného městského práva o řemeslech. V novější době mnohé pivovary lakové zanikaly pro nemožnost soutěže s výrobky velkých závodů v městech, zřizovaných a veškerou vymožeností technickou a dokonalou výpravou opatřených, takže se výrobek svou dobrou jakostí doporučoval a stával se hledaným doma i v cizině. Pivovary panské byly v Čekyni do roku 1866, v Domaželicích, kde se pivovar připomíná již roku 1592, který však roku 1868 současně s cukrovarem, zanikl, v Troubkách v letech 1590-1636. Lihovary jsou v Domaželicích, Penčičkách a Rokytnici.

Jiného druhu jest průmysl, který vyrábí výrobky ze surovin nabytých nikoli činností čistě jen hospodářskou. A tu rozeznáváme malý průmysl, jako jsou rozmanitá řemesla, a veliký továrnický průmysl. Tento vznikl v dobách nejnovějších; v dobách dávných byla jenom řemesla. Počátky malého průmyslu spadají do dob poddanství, nevolnictví, kdy jednotlivci zabývali se určitými řemesly na statcích vrchnostenských jen pro potřebu vrchnosti, jakožto její poddaní. Později přenesena činnost řemeslná do měst, stala se výhradním právem městským, kde pak záhy utvořila se bratrstva řemeslná, z kterých vyvinulo se cechovnictví. Počátky velkého průmyslu továrnického spadají do pozdní doby a o jeho vzniku a rozmachu v novějších dějinách Přerova se pojednává. Jsou tu továrny na hospodářské stroje, slévárny na železo a kovové výrobky vůbec, chemické, na umělá hnojiva a lučebniny, provazárny a jiné. Po zániku řemeslnických cechů utvořila se náhradou za ně různá společenstva a družstva řemeslná, hospodářská, živnostníčka a obchodní.

III. Prostředky dopravní

Z přerovského nádraží vyjíždí a do něho vjíždí denně na 140, ročně přes 50.000 vlaků; projíždí městem dvoukolejná bývalá Severní dráha, jež spojuje Přerov přes Břeclav s Vídní a přes Bohumín s Krakovem. U Lověšic odbočuje od této trati vedlejší, zprostředkující spojení Přerova s Brnem a s Olomoucí.

Stanice na hlavní trati směrem od Vídně do okresu jsou Říkovice, Horní Moštěnice a Přerov; na vedlejší trati z Přerova do Brna jest zastávka Věžky-Bochoř; na trati spojující Přerov s Olomoucí jest zastávka v Rokytnici, stanice v Brodsku.

Přerov jest důležitý uzel železniční, a proto doprava osob i zboží jest zde za dne i v noci velice živá. Nádraží přerovské má 4 oddělení: pro správu trati, pro dopravu, pak topírnu a mechanickou dílnu a skladiště pro potřeby nádraží.

Automobilové spojení jest mezi Přerovem a Bystřicí pod Hostýnem.

V okrese jest značné rozvětvení silnic zemských a okresních. Z Přerova na západ do Dluhonic, na severozápad do Předmostí, kde se silnice rozvětvují; jedna do Brodku, druhá do Kokor; ale i Kokory jsou spojeny s Brodkem zvláštní okresní silnicí; třetí z Předmostí na severozápad přes Lapač a Zdravice do Kokor, čtvrtá kratičká z Předmostí do Žernové, pátá z Předmostí na Čekyni a Penčičky do Penčic; odtud možno dostati se silnicí do Zámeštní Lhoty; od této silnice odbočuje za Předmostím silnice do Popovic, kde se rozvětvuje: jednak vede do Vinar, jednak do Lýsek a Velkými Prosenicemi do Buku a Sobišek.

Z Přerova na severovýchod vede silnice do Kozlovic a k Lipníku: odbočky její spojují Radslavice s Tučínem, Radslavice s Pavlovicemi, Sušice s Pavlovicemi, Prusínky s Pavlovicemi. Na východ možno dostati se z Přerova po silnici do Želatovic, kde se dělí: jedna vede do Čech, Domaželic a Dřevohostic; odbočka do Prus, odkud lze též jinou silnicí přímo do Želatovic, druhá spojuje Želatovice s Podolím, třetí vede ze Želatovic do Pavlovic, kde se větví neméně než 6 silnic různými směry.

K jihu odbočuje za Přerovem od silnice do Želatovic silnice do Horní Moštěnice, kolem Říkovic přes okres, hranice k Hulínu. Odbočky její jsou: do Újezdce a Lověšic, z Horní Moštěnice do Beňova a Prus, do Dobřčic a od polovice této silnice vede silnice do Přestavlky a Staré Vsi, na západ do Říkovic a na východ přímo do Staré Vsi.

Z Přerova kolem cukrovaru Skeneova a bývalých jízdeckých kasáren vede silnice do Bochoře a Vlkoše; odkud jedna Kanovskem do Říkovic, jiná přes hranice okresu a opět jiná na severozápad do Troubek; ale od silnice z Přerova do Bochoře odbočuje hned za bývalými jízdeckými kasáreny silnice také přímo kolem Henčlova do Troubek.

Okresní silniční výbor má své sídlo v Přerově. Poštovní a telegrafní úřady jsou v Přerově dva; s telegrafním spojením úřad telefonní; neboť 28. července 1903 byl Přerov pojat do meziměstské dopravy telefonické sítě.

Vedle Přerova jsou poštovní a telegrafní úřady v Brodku, Rokytnici a Říkovicích, poštovní úřady v Kokorách, Horní Moštěnici, Pavlovicích, Předmostí, Přestavlkách, Troubkách a Vlkoši.

IV. Duchovní správa

Z obyvatel okrese jest 46.019 katol., 631 evang., 960 českoslov., 336 israelitů, 110 jiné víry (řecké a anglikánské) a 1513 bez vyznání; před 30letou válkou byla na Přerovsku většina luteránská a v městě Přerově česko-bratská; za protireformace vrátilo se obyvatelstvo k staré víře.

Katolíci příslušející k děkanství přerovskému, holešovskému (Domaželice), dubskému (Troubky) a vel.-bystřickému (Penčice). Zdejší děkanství, k němuž náleží dnes 16 far, jest z nejstarších na Moravě. Po 30leté válce náležely (1672) k němu fary: Přerov, Předmostí, Tovačov, Kokory s fil. v Rokytnici, Dub, Penčice, Vlkoš a Moštěnice, (rok 1691) Přerov s kom. v Šířavě, Předmostí dř. kom. do Přerova, Moštěnice s kom. ve Staré Vsi, Tovačov s fil. v Troubkách, Klenovice dř. kom. do Tovačova, Dub, Kokory s fil. v Rokytnici a fil. v Citově, Tršice dř. kom. do Penčic a Penčice. Po zřízení 1731 tovačov. (dnes dubského) děkanství byly vyloučeny některé fary z přerovského, takže z něho zůstaly roku 1772 pouze: Přerov, Penčice, Kokory s fil. v Rokytnici, Moštěnice s fil. ve Staré Vsi, Předmostí, Vlkoš s fil. v Chropyni. V min. století se počet far rozmnožil. Dnes patří násl. fary k přer. děk.: Přerov, Beňov, Bochoř, Brodek, Chropyně (okr. Kroměř.), Citov, Kokory, Kyselovice (okr. Kroměř.), Majetín (okr. Ol.) Horní Moštěnice, Pavlovice, Předmostí, Rokytnice, Stará Ves, Vlkoš, Penčice (okr. Lip.).

V. Školy a vzdělávací ústavy

O školách pojedná se v dějinách Přerova a jednotlivých osad. Zde připomínáme pouze, že školy ve všech skoro obcích venkovských jsou nové a jednopatrové.

V Přerově jsou dvě musea, městské a Komenského; v radnici městský archiv. V některých obcích chovají ve svých truhlicích staré listiny, obsahující hlavně dávná obdarování či privileje od vrchností jim propůjčené a památky týkající se poddanských poměrů.

Knihovny jsou při všech školách, veřejné čítárny v Přerově a v četných obcích; spolky mají své spolkové knihovny. Přerov má dvě jeviště, v obec. domě a ve dvoraně akciového pivovaru, kde se také pořádají koncerty.

VI. Statistické dodatky

V celém okresu bylo roku 1900 40.279 obyv. a roku 1921 49.569 (1:290). Obyv. měl Přerov 21.416, Troubky 2144, Hor. Moštěnice 1713, Bochoř 1646, Brodek 1481, Kokory 1248, Rokytnice 1243, Předmostí 1178.

Domů v celém okresu bylo roku 1900 5260 a roku 1921 6499 (1:239 domů); nejvíce domů měl Přerov 1912, Troubky 361, Bochoř 271, Hor. Moštěnice 254, Kokory 242, Brodek 229, Rokytnice 180, Předmostí 153; nejméně: Prusy 23, Sobišky 22, Prusínky 21 a Lhotka 19.

Největší katastrální obce jsou: Troubky 2282 ha, Přerov 1999 ha, Bochoř 1005 ha, Hor. Moštěnice 984 ha, Stará Ves 932 ha, Rokytnice 814 ha.

VII. Rybníky a lesy

Rybníky a pastviska. Po vydání patentu císaře Josefa II., aby se zbytečné rybníky, neboť lidé prý potřebují více chleba než ryb, a pastviska rušila a v role měnila, vypuštěny byly roku 1767 dva městské rybníky, a vysušená půda rozdělena mezi občany za malý nájem a k domům jako příslušenství připsána. Totéž stalo se s pastvisky roku 1768. Zbyla po nich pouze jména tratí: "Rybník" a "Trávník".

Mnohem později potkal týž osud obecní les Tměň. (za starodávna zvaný Tmaň) u Beňova roku 1839. Tehdáž však l., byla obec sama, která vymohla u gubernia, aby směla vykáceti týž les pro jeho neučinnost a v role proměnit, jež, prodána; z peněz stržených zřízena farní hlavní škola a školní fond.

VIII. Noviny a časopisy

S rozvojem školství a dalším vzděláním souvisí i časopis, kteréž v Přerově vycházejí (1926), a musea.

Časopisů jest 22: Český rolník, měsíčník, Hanácké listy, týdeník lidové strany, Hlasatel, týdeník čes. socialistů. Hlasy z Pobečví, týdeník národ, demokr., Holešovsko listy, týdeník čes. sociál., Kojetínské hlasy, týdeník čes. sociál., Lidový týdeník republik, strany pro Valašsko, Maják, týdeník zábavný, Nový národ, 14deník lidové strany, Obecní škola, 14deník, Obzor, deník strany národ, demokrat.. Palacky, týdeník národ, demokrat., Pokryvačský věstník, měsíčník, Právo, týdeník lidové strany, Selské listy, vycházející třikrát týdně, org. republik, strany, Severomoravský kraj, týdeník čes. sociál., Slovácká domovina, republik, týdeník, Slovácko, komunistický obdeník, Stráž lidu, komunistický dvoj-týdeník, Tržní zprávy Svazu šlechtitelů rostlin, měsíčník, Věstník katol. učitelů českosl., měsíčník, Zpravodaj středomorav. župy sokolské, měsíčník. Mimo to tisknou se v Přerově: Fotobursa s řed. v Brně a Rómánové noviny s řed. v Prostějově; roku 1926 zanikl Středomoravan a přenesen do Olomouce Olomoucký obzor, týdeník národ, demokratický.

Musea jsou 3, z nichž dvě jsou zatím umístěna v budově měšťanských škol (Havlíčkovy a Kar. Světlé) v Palackého ni. a třetí v zámku, kdež budou po jeho restauraci všechna soustředěna a doplněna museem i zoologickým.